Sall László

göte2024-06-18 15:11borg

- Maga kibírja, magának még van arca!

(kényszerírás)

> Alvin H. Rosenfeld, az Indiana University profeszora ezt mondja: “Anne Frank has become a ready-at-hand formula for easy forgiveness.” *Anne Frank a könnyű megbocsátás kéznél lévő formulája lett.* vagy egy másik (ugyancsak gépi) fordítás szerint: *Anne Frank a könnyű megbocsátás kész receptjévé vált*.

Mindkettő pontosan kifejezi, amit erről én is gondolok, csak előbb be kell itt feketítsem a fél magyar irodalmat, ahhoz hogy másoknak is érdekes legyen ez az írásom. Az idézet egyébként Cynthia Ozick cikkéből származik, amit még többször is említek majd.

És igazából itt az elején kell elmondanom, hogy például Heyman Éva sem hasonlítható Anne Frankhoz, hiszen ez utóbbiak *legalább* bujkáltak.

Valamilyen tudományos közmegyezés szerint először is tisztáznom kellene, mi az a történelem (mi *ez* a történelem) és mi *ez* az emlékezet nekem, hogy aztán ebből esetleg azt is megtudjam, mi a történelmi emlékezet, továbbra is nekem. Akkor azonban a következő tíz évemet kellene ezzel töltenem, és akkor megint eljutottunk egy újabb már - már mítikus dátumhoz, és mondjuk máris 2033-at írnánk, egy történelmi esemény 100-adik évfordulójára emlékezhetnénk. És akkor hol vagyunk még attól, hogy kijelenthessem, hogy mítoszba (a visszatérésbe, az *időtlenség*be, a **mindig jelenvalóság**ba) üldözünk mindent, amivel nem tudunk mit kezdeni. Azonban akkor már -ismét- csak mindössze tíz év lenne hátra arra, hogy megírjuk, jobb is lett volna ha ott és akkor be is fejeződött volna a történelem (1945. mert hiszen végig tudtuk, tudták, ki a másik, hiszen játszott mindenki és nem érzett bűnbánatot csak az istent szórakoztatták. De, volt, aki érzett!).
Jobb lett volna, ha nincs mire emlékezzünk.

Ebben az írásomban pont most az én feladatom az, hogy két (vagy három?) állítást kérdéssé alakítsak át és ezeket járjam körül.
„A", spune Ana Novak, „Cartea Anei Frank" este un fleac copilăresc, o să vedeţi cartea mea: „Journalul meu"[5] la care lucrez acuma!!" Tehát a Marga nevű ügynök szerint (1959. január 9. TÁJÉKOZTATÓ) ezt mondja

Harsányi Zimra.

Aki Ana Novak is meg Novac is és ebben az időben még jócskán Novák Anna is. Igazából már azt is tudom, hogy ki Marga, de ez most mindegy is, illetve az én önkényem dönti el, hogy mindegy, mert valahol valami határt kell szabni az adatoknak, határt szabni hogy a tények ne kezdjék saját életüket élni itt az én irásomban. Forrás: ACNSAS, I 184937, vol. 1, ff. 187-189 közlője pedig a zseniális William Totok, https://moldova.europalibera.org/a/24462080.html (de aztán máshonnan is megkapom majd ugyanezt a jelentést, de erről majd akkor és ott).
Tehát ez az egyik állítás: ***én jobbat tudok írni (ez egy gyerekes apróság, majd meglátjátok az én könyvemet: a Naplómat, amin most dolgozom)***.
A másik állítás és ez is igazából ehhez, ide tartozik miszerint, hogy HZ (vagy AN vagy NA) hazudik a korát illetően (az állító neve jelentős, de az összefüggésben nem fontos tudni). Akkor is ha valóban több adat is van arra vonatkozóan, hogy hány éves, akkor is egy kicsit erősnek tartottam ezt az állítást.

Most második vagy harmadik vagy ki tudja hányadik hónapja foglalkozom ezzel, erről olvasok, hogy megtaláljam ezt a szöveg és *élet*környezetet, amiben ezek az állítások elhangzanak és amikre ezek az állítások vonatkoznak. Persze sokkal könnyebb lenne *ma* a helyzetem, ha mindezt minden előző tíz évben elvégeztem volna, ha nem most zúdúlna minden a nyakamba, mint egy – oly régóta

áhított, de a pillanatban nagyon is fenyegetőnek tűnő – nyári zápor.
Mert vagy, de tulajdonképpen akkor lenne esélyünk közelebb kerülni Harsányi Zimrának a szeku iratai által állított kijelentéséhez (hogy ő jobbat tud írni mint Anne Frank), ha esélyünk lenne elolvasni a Magyarországon egyetlen megjelent regénye mellett azt is amit korábban Romániában írt és azt is, amit később franciául írt. Mondjuk így HZ összes műveit magyarul. Meg is van *a következő öt év HáZi feladata, kiadni HáZé összes művét magyarul*!

És van itt egy mottó, ezt már jól tudom, kell egy jó mottó vagy jó egy mottó, ami illik, ami megdobja az egészet, mint mondjuk egy villám ebben a nyári záporban, ami eloszlatja talán az áporodottat (pl az állástól rossz szagúvá lett levegőt) (és az állításoktól rossz hangulatúvá lett közállapotokat).
Tehát ez a vers. Itt nem fordítom le, mert erről szól majd az egész többi, amit írok, tehát mondhatjuk úgy is, hogy a többi más szöveg, amit írok majd az itt ennek a mottó-versnek a fordítása:

Karin Boye 1900 – 1941 – Osårbar

Osårbar, osårbar
är den som fattar ursprungsordet:
Det finns inte lycka och olycka.
Det finns bara liv och död.

Och när du har lärt det och slutat jaga vinden
och när du har lärt det och slutat skrämmas av blåsten
så kom tillbaka och lär mig ännu en gång:
Det finns inte lycka och olycka.
Det finns bara liv och död.

Jag började stava, när min vilja föddes,
och slutar stava, när min vilja har upphört.
Ursprungsordens hemlighet
förvärvar vi intill döden.

Anne Frank és HZ mellé néha majd (másokat is lehetne még e dolgozatba bevonni, valamilyen ajánlott irodalom listára talán azokat is fel lehetne írni, de én igyekeztem vagy igyekezni fogok egyfajta váradisági szempontra) megemlítem Heyman Évát is (pont most második hónapja csak vele foglalkozom, és a naplóból készült filmet még nem is láttam, nem is tudom, merem-e majd nézni! A filmet láttam, később még szólok róla.).
És itt kell akkor elmondanom, mindhárman valami művészi pályát gondolnak saját maguknak, ami ugye „ebben” a korban (a lányok életében) még nem lenne olyan feltűnő, de a végeredményt, azt, amit mi annak tarthatunk, az írásokat, ebből a szempontból igen is releváns.

Az egyéni élményeket közösségi tudássá, egyetemes tanulsággá alakítja az idő. Mindig az egyéni és egyszeri az, ami általánossá és jelképessé nő.
De tudja-e, tudatában van-e akkor az író, aki csak valóban saját magának vagy a napló által megszemélyesített *mégjobbmagának* írja, hogy élete tanulság és tanúságtétel lesz; ha igen, hogyan befolyásolja ez azt amit ír/t?
Vagy ha már (mint HZ esetében feltételezhetjük) eleve úgy írja le a megélt dolgokat, hogy ezek egyetemes tanulságok legyenek (lásd jobbat tudok írni!), akkor (ha igen, hogyan) befolyásolják a tények, amik kívül történnek a belső érzéseket? És a tanúság-tudat befolyásolja-e az egykori tények leírását?

2023-ban (-sajnálom, hogy nem láttam- a stockholmi Moderna Museetben volt, mentségemre legyen mondva, akkor még aktív pénzkereső voltam) Laurie Anderson például újrateremti az apai nagyapja életét. Teret ad neki, így az befuthat egy új időt, azt ami akkor(*i életében*) nem adatott meg neki. Ugyanúgy mi is lehetőséget adunk gondolatainknak, amik az előző időben történtek, de lehet, hogy nem úgy ahogy a mi akkori legjobb tudásunk szerint kellett volna történjenek. Mintha egy későbbi tudásunkat vetítenénk ki az akkori, de már megtörtént mára.
HZ naplójában ezt élőben csinálja vagyis a megéltre vetíti ki a normálisat.

(folyt-)**A két állítás** tehát, hogy jobbat tud írni és hogy hazudik (hogy mi a harmadik az most nem jut eszembe!).
Meg kell tehát fejteni, 1959-ben (a szekunál fennmaradt -egyik, mert több is van- jelentés szerint) miért mondja HZ, hogy ő jobbat tud írni?

Mint mikor mondok egy számot -17- és mindenki érti, miről van szó.
Mert egy valamilyen „táborban" (ebben az esetben irodalmi táborban, mondjuk Resicabányán románul: Reșița, sok más nemzetiség is lakta és dolgozott itt tehát több neve is van!) vagyunk és éppen 17 (talán megéri hogy le is írjam: tizenhét) éves vagyok és már nem tudunk aludni, már annyi viccet mondtunk, de akkor sem (facebook még nincs meg semmi más hangoskönyv például az sem, hogy mindenki elfoglalja magát, youtube, streaming!), mert kialakult valami közösségi őrület és akkor bemondom az én viccem, a tizenhetest, már senki sem nevet, gondolom ezt azért nem várták volna, de ez aztán sosem derült ki, mert ezt csak én találom most ki, amikor a **toposz** hasznáról próbálok gondolkodni, vagy -hogy vicces legyek- ennek helyét körbejárni.
Mert lesznek ilyen vezértoposzok, de -vagy akár a történelem is meg az emlékezet is,- ezt sem bontom ki, hogy a következő 10 évet másra használhassam.
Mert lesznek ilyen vezértoposzok, amikre mindenki nyitott, mindenki ugrik, mint egy hívószóra (tavirózsa, akusztikai megfelelés, iterabilitás, stb;), és mindenki érti vagy érteni véli vagy úgy tesz, mintha az a másik is értené, kialakul róla a beszéd helyetti *közbeszéd*. Ma már nem is tudom, hány év múlva, de 63 évesen, ma már egy másik számot mondanék, amiről ma magam is azt hiszem, tudom, mire gondolok, amikor mondom és azt remélem mások is értik, amire gondolok, anélkül hogy el is kellene mondanom, mi az, amire gondolok és miért pont erre gondolok, vagy mi közöm van nekem ehhez, esetleg szándékom, célom, még ki nem mondott, de magamban már megfogalmazott tervem?
Mi ez hát ez a toposz, ami ma nekem egyfajta szabad bejárást biztosít mások gondolataiba, gondolkodásába az úgynevezett (egyfajta illetve egyik fajta) közbeszédbe? Utólag ezt is úgy tudjuk, hogy (legyen ez egy poszt-toposz* értelmezés egy poszt-toposz-narratíva), amibe minden és mindenki belefér már?
Mert lássuk be, a toposz közösséget teremt, ahonnan aztán talán nehezebb távozni is, mint belekerülni *(poszt-tapasz).

Toposz - ikon - tárgy
illetve szerintem fordíta, hogy a tárgy (vagy személy, ráadásul most a kettő együtt, mert a napló és ami benne van!) lesz ikonikussá, ikonná majd toposszá szelídül a megértésben. Megnevezni már nem tudnánk, de a hivatkozással mindenki hallgatólagosan elfogadja a jelentését, így a szimbólumnál is több lesz. A jel (a napló) mint ikon: közvetlen kapcsolatot jelent a jelölt tárggyal (a leírt élet) így a tárgy egyik/mindegyik jegyével azonos (ez a „/"-vagy- jel fontos lesz, vagyis már most is fontos) lesz, így lesz belőle ikonikus tárgy, tartalmazza a jelentett tárgy jegyeit annyira hogy azzal azonosítjuk (akkor is amikor már rég nem is tudjuk róla, mire is gondolunk, amikor használjuk), mert közvetlen kapcsolatot jelent a jelölt tárggyal, de annyira, hogy ezt meg is személyesíti nekünk.
A toposzról el sem kell mondanunk, mit hordoz, csak behelyettesít:

> *toposz (gör. 'hely, adottság'): gyakran ismétlődő élethelyzetek, események, jellemvonások elvont fogalma a retorikában, az irodalomban és az ikonográfiában. A rétor és a művész tudásának mérője, hogy képes-e új ~t létrehozni, s milyen ügyesen és szépen önti formába a már létező 'panelokat'.*

De miért? Miért lesz ez könnyebb nekünk? Mintha egy akadályt kerültünk volna ki?
Mert így könnyebb beépíteni a saját megértésünkbe azt, ami megérthetetlen?
De ezzel lefaragunk a hasonlított műből azzal, hogy a mű helyett csak a toposz közösségébe

seperjük a problemát és (a megértést és) annak kezelését is!
Pedig mindegyik mű (és szerzője) megérdemli, hogy önálló tárgyként (személyként) kezeljük és tekintsük és figyeljünk rá!
És még most sem tudom, miért mondta HZ hogy ő jobbat tud írni?
Ehhez valószínű meg kellene tudnom, ki ez az **Anne** Frank vagy ahogy Cynthia Ozick mondja (1997. szeptember 28) **Kié** Anne Frank? (Aztán a magyar megértésben még „*jobb*" lesz a megértés, mert ott még ráadásul azt is meg kell értenünk -majd vagy egyszer-, ki Ann**A** Frank?)

(folyt-2)**Közben** még ez jutott eszembe: milyen és hány fogalom fér bele egy ember életébe? Nem gondolat, amit ő maga gondol, amiért ő lehetne a felelős, hanem amit utólag róla elmondhatunk! És gondolom főleg AF életére gondoltam, mert erről olvastam mosatanában sokat, és eljött egy pont, amikor már túl sok lett. Nem az anyag lett sok -az AF életéről és naplójának *utó*életéről-, hanem a befejezés, amikor valaki megírta a befejezést, ez lett sok. Mert pont erre mondta, az imént már itt idézett Cynthia Ozick, hogy „*Egy történetet nem lehet történetnek mondani, ha hiányzik a vége.*"
Ahogy egy életet sem tudunk életnek mondani, ha hiányzik a vége, gondoltam!
Mert egy (jó! hiteles! szavahihető, ezt is meddig lehetne még ragozni, folytatni, *fogalom*azni?) holokauszt-naplót Auschwitz és Bergen-Belsen végzetes szele teszi teljessé (mondja CO) és **Willy Lindwer** pont ezt írja meg: *The Last Seven Months of Anne Frank* (New York: Pantheon, 1991)
Mert eddig az volt, nyugodt szívvel letesszük a könyvet, na de milyen jó mégsem halt meg AF!
És itt lett elegem, hogy na ennek is van egy vége, ahol vagy ahonnan túl már nincs mit olvasni róla.
Mert AF is egyből egy igazi élet lett. Mert mindig lehetne még egy érdekes kérdést találni, egy mondatot kibontani még egy 30 oldalas esszé elolvasásával, de nem, vége!

Be kellett lássam, csak meg kell írjam, a mit? Az amit!
Az idővonalat! AF életének az idővonalát, majd a Napló idővonalát, majd Heyman Éva és HZ idővonalát, majd a HÉ és HZ Naplójának idővonalát.
De még mielőtt valóban úgy nézhetne ki, hogy egyáltalán vagy tényleg ennyire ódzkodom ettől, hadd hívjam fel a figyelmet egy különbségre a két napló között. Nevezetesen az AF és HÉ naplójának utóélete közötti különbségre. Ám előbb persze a hasonlat: mindkét naplót egy nem zsidó háztartási alkalmazott találja és vagy őrzi meg és adja át a szülőnek a háború után.
A hollandról, **Miep Gies**-ről („*a történet szokatlan hősnője*" CO) önálló film is készült. A magyar Szabó Mariskáról ki hallott? (Na még ez is egy önálló különbség a hasonlóságban!) Persze mivel HÉ naplójának még a pernyéje sincs meg -de úgy is fogalmazhatnánk, hogy még nincs meg!-, az is elfogadható, hogy ez a szál, a *szabómariska*szál valóban csak az anyai/szerzői hitelesítő és *jó*akarat szülötte.
Arról kell tehát beszélnem most, miért az AF naplója futott be egy nemzetközi sikert és miért volt szinte teljesen ismeretlen és sikertelen a HÉjé még Magyarországon is!
AF naplóját az apja Otto F adja ki. Itt is egy kis kiadó lesz és elsőre ez sem ér el tömegeket. De csak alig évek múlva már más nyelvekre (német és francia) is fordítják. Aztán eljut Amerikába is. Ez is egy önálló regény lenne vagy lehetne, de még inkább több is sőt egyszerre és egymásba kapcsolódó-szövődő történetek ezek. És annyira, hogy a már említett Cynthia Ozick ezt mondja: jobb lett volna ha Anne Frank naplója elégett, eltűnt, elveszett volna – megmenekült volna ettől a világtól „*(It may be shocking to think this (I am shocked as I think it), but one can imagine a still more salvational outcome: Anne Frank's diary burned, vanished, lost—saved from a world that made of it all things, some of them true, while floating lightly over the heavier truth of named and inhabited evil.)*".
De amit én most mondok az -szerintem- három nagy különbség.
Otto Frank egy üzletember volt, míg Zsolt Ágnes patikus majd újságíró.
Aztán a háború alatt a migráns (holland) kormány Londonból üzent a lakosságnak, vezessenek naplót, mert a háború után meg kell ismerni és feltárni a német megszállás alatti időket, ismertté tenni a tetteket.
Hasonló magyar szándékról nem tudok. Persze a magyar kormány nem menekült, a helyén volt, sőt

a kormányzó még *Nagyváradon* is.
Zsolt Ágnes elkerülte a deportálást, túlélte lánya halálát, de e tényt már alig. Vele talán az önvád végzett, 1951-ben öngyilkos lett, már nem tudta a könyv utóéletét befolyásolni. De előbb még férje -ZsB- is meghal.
(Csatoljam ide, vágjam be a *Kié AF?* Kivonatát? Először használtam, de egyszerre két különböző MI/AI alkalmazást, hogy azt a sok jegyzetelést, amit *Cynthia Ozick* esszéjének olvasása közben pepecseltem, valaMI összefoglalja. Annyi döbbenetes és borzasztó és tanulságos dolog van benne, megérné!)

(folyt-3)(07:28 **2024-05-24** régóta kísért, hogy jelezzem, mikor írok és -így értelemszerűen, mit!- csak mindig zavart, kísértett a „napló-látszat"-vádja, de akkor mostantól megpróbálom)
Cynthia Ozick amellett hogy -számomra- remek áttekintést ad a könyv utóéletéről, megfogalmaz egy fontos tanulságot: „az apaság nem ad/nem jelenthet béranyaságot".
(*The surviving father stood in for the dead child, believing that his words would honestly represent hers. He was scarcely entitled to such certainty: fatherhood does not confer surrogacy.*)

A túlélő apa lépett a halott gyermek helyébe, abban a hiszemben, hogy az ő (apa) szavai őszintén képviselik az övét (Anne-t). Aligha volt joga ilyen bizonyosságra. Nem ad, nem biztosít, nem jogosít fel a béranyaságra. Na ez aztán (a béranyaság és az ezzel való összehasonlítás) mára még több és ebben az én esetemben még több és több felé vezető, ágazó mellékízt (emlékízt) is ad, de maradok a kihívásnál: béranyaság (surrogacy)!
De ez még érdekesebb lesz ha elolvassuk Kunt Gergely írását! Ő így ír az irodalmi béranyaságról!
„*Még nagy vonalakban is alig sejthető, hol húzódik a gyászoló anya és a megölt kislány írásainak határa. Az anya, akinek nem volt hol meggyászolni gyermekét, szavakból emelt számára nyilvános, méltó emlékhelyet, ahol saját lányát, mint zseniális naplóírót, életerős gyereket tisztelhette, s akinek kitartásából és élni akarásából maga is erőt meríthetett. Az anya által fájdalmában emelt emlékhely megmaradt, s a meghalt kislány nevéhez azóta egy briliáns „napló" kötődik.*"

(folyt-4)**Közben** megint túl sok idő eltelik (itt az én életemben) már azt sem tudom, hol áll a fejem (ezt szokta volt anyukam mondani) (19:27 2024-06-04), már elolvastam még egy 18 oldalas dolgozatot, hogy megértsem, miért is ez az Ann**A** név, de okosabb nem lettem (persze ne mondjak ilyet!), csak elfogadom, igazam van a mai eszemmel (arról, amit erről eddig is és most is gondolok).
De szerencsém van megint, mint ott a Willy Lindwer szövegnél, most egy **Zsolt Béla** szöveg hullik az ölembe (köszönöm a tudjuk-kiknek, valahol írok majd egy szép listát!).
Amikor már azt hittem, megint nem tudom abbahagyni most a Heyman Éváról, illetve inkább a Zsolt Ágnes teremtette **heymanéváról** való olvasást, akkor kerül elém ez a *Haladás* 1947-es szövege: a *Feleségem könyve*, megérné közölni az egészet! Ebben Zsolt Béla pont az az apa, aki Otto Frank kellett volna legyen saját lánya hagyaték*gondozója*ként és talán ezzel a szöveggel, mint egyfajta előszóval „többet" tudott volna adni ez a (HÉ) könyv is a kortársainak. Sajnos ZsB e szöveg megírása után alig másfél évre meghalt (idővonal-idővonal!).
Ha ezt a cikke tnem is idézem, hadd álljon itt egy másik idézet Zsolt Bélától, a Kilenc koffer című -mijéből? regénynek szabad-e ezt így korlátozni?- írásából: „*A feleségem tizennégy éves lánya. Édes lány, akivel szemben tele vagyok gyengédséggel, de tapintatból korlátozom, nehogy megzavarjam az apjával való viszonyát. A gyerek vonzódikhozzám, de vigyáznom kell, hogy ne legyek nála az édesapja riválisa, ne zavarjam meg még jobban kusza életét.*" És ezt még a *feleségkönyv* megjelenése előtt írja *1946*-ban!

(07:07 2024-06-05) **Hát** bizisten nekem is meg mindenkinek is jobb lenne meg jobb is lett volna, ha most nem kellene Anne Frankról meg az apjáról meg ezekről (vagy ilyenekr**ő**l) írnom. Meg arról, hogy ***miért mondta Harsányi Zimra, hogy ő jobbat tud írni, mint Anne Frank***. Amikor még nem is tudja, hogy nem ezért – és főleg nem azért hogy ezzel szembesítsék – , őt is a magyar meg aztán a román annefranknak is fogják nevezni. Nem lett volna jobb – benne nekem is és – mindenkinek, ha

legalább, mint Edith Bruckot (Ki Téged így szeret Európa Kiadó 1964) az életben maradt annefranknak nevezik? Vagy és de nekem mindenek felett jobb lett volna, ha az összes **akkori** koordinátát is ideszámítjuk, ha egyenesen az életben maradt *nagyváradi* **heymanévá**nak nevezik. Ha egyáltalán még ma is ott porosodna egy nagyváradi ház padlásán Heyman Éva kiadatlan naplója. Mert soha nem is volt háború. Nem lett volna jobb ha – az összes **mindenkori** koordinátát is ideszámítjuk – Harsányi Zimra soha nem kell megírja művét ***A téboly hétköznapjai***t, mert nem is volt háború.
Jobb lett volna, ha nincs mire emlékezzünk.
Mert legalább már az is jobb lett volna, ha van **egy** -határokon átívelő- magyar irodalmi emlékezet, ami megengedi ezt.
De akkor most végre (megint) vissza az eredeti (ursprungsordet) kérdéshez!
Miért nem az életben maradt *nagyváradi* heymanévá**nak nevezik HZ-t**?

A heyman-toposz helye

Az itt következő dátumok Kunt Gergelytől származnak, az amúgy is csodálatos írásából, „*Egy kamasznapló két olvasata*": Haladás, 1947. október 30. Politika, 1947. november 22. Világosság, 1944. november 4. Szivárvány, 1947. november 15. Ezekből nekem csak a Haladás adatott meg.
A *Haladás*, 1947. október 30. számában minden bizonnyal Gyárfás Miklós ír többek között Zsolt Ágnes 1947. Éva lányom. Napló. Budapest. Új Idők Irodalmi Intézet R.T. (Singer és Wolfner kiadás, Budapest, 1948!) És már ez megérne egy misét vagy istentiszteletet, vagy új időszamítást. Mert a könyvbe 1948-at írtak megjelenésnek, de a kritikák/könyvismertetők „már" 1947-ben megjelennek. Ezt Kunt Gergely szerencsére tisztázza, de sajnos sokan mégis ragaszkodnak az 1948-as megjelenéshez.
Alig két év telt tehát el (mióta?) és Gyárfás Miklós költőien írja le vagy körbe, ami történt: „*A tizenhárom éves gyermek önmagának akart vallani és nyomtatásban kiadott sorai egy félelmetes mű igényességével bontakoznak ki előttünk. A műfajtalan, irányzatokban meg nem férő, végtelen, önmagáért ragyogó élet árad a szívünkbe, a gyermek életéé, aki már látja a világot minden borzalmával és iszonyú csodálkozással nézi, hogyan közelít felé a felnőtt emberi világ életet rabló, roppant ragadozó mancsával. Éva naplóját édesanyja, Zsolt Ágnes állította össze «*Éva lányom*» címmel és ezzel részese lett a kis Éva új életének, amely ezzel az akaratlan, megrendítő könyvvel kezdődik.*"
Gyárfás Miklós itt szerintem már megelőlegezi az **Anne Frank toposzt**: „a kis Éva új életének, amely ezzel az akaratlan, megrendítő könyvvel kezdődik".
És mivel az eredeti Anne Frank napló is még csak most készül (1947-et írunk), ezért még nincs mihez hasonlítani, ezért **pont** (a pont is egy hely!) olyan pontos a megfogalmazása, mint amilyenek lesznek az Anne Frank-könyvről szólók világszerte: „*Nem dokumentum, nem egyszerű hiteles kép az emberi gonoszság határtalan mélységeiről. Ez a gyermek műve. Több, mint regény, több, mint történelem, valami olyan megrázó műfaj, melyet esztétikával megközelíteni nem lehet.*" Mert ugye maga a kor sem igazi történelem, amiben csak élni vagy megélni kellett volna az embereknek, hanem egy történelmietlen, egy olyan kor amire, -ről azt szeretnénk gondolni, hogy *megnemtörténelmietlen*, de ez már megint csak az én értékítéletem, vissza hát az olvasáshoz!
De aztán (a Haladás után jön valami stagnálás) valami baj lesz ezekkel is, mert nem találom őket, illetve barátom, aki segít nekem kikeresni a fizetőssé tett *múltkutatás*ból, nem találja. De találunk más, ugyanolyan jelentőségű írásokat!
(p.b.) – gondolom dr. Pogány Béla – a *Népszava* szintén egy novemberi számában egyszerűen megoldja sok későbbi évtized szó és fogalomzavarait: „*Zsolt Agnes tizenhárom éves kislánya nevében elmondja annak a néhány hónapnak a történetét, amely a német megszállástól a deportálásig telt el.*"
„kislánya nevében elmondja" ezzel a hitelességet sem kérdőjelezi meg és a további találgatásokat is feleslegessé teszi. És leírja, nevesíti, hogy mi is történt: a „**deportálás**ig".
Egy általános sőt egyemetes kérdést megfogalmazva, de még mindig az egyénre kérdez rá, még

mindig szem előtt tudja tartani az egyéneket: „*Nem tudok kritikusi minőségben közeledni «*Éva lányomhoz*», szerkezetre figyelni, stílust vizsgálni, mert rémülettől tágranyilt gyermekszemek néznek rám, soványka vállakat tapogatok a sorok között, hetykének indult kis testek összecsuklását, gázbaomlását vizionálom s műitészi vélemény helyett állati értetlenséggel dadogom: hol voltatok ti többi Anyák, hogy ezt engedtétek!!*"

Még ugyancsak 1947. (november 10.), de már a *Hétfői új hírek* és még egy monogram, L. Á., „*a magyar fasizmus legsötétebb korszaká-*"nak nevezi „*1941-től 1944-ig, deportálása napjáig.*" És megadja az anyának az elismerést: „*Zsolt Ágnes művészi érdeme, hogy felismerte a kis naplóartisztikumát, emberi és politikai érdeme pedig, hogy egyszülött kisleányának világító szellemét is beállította a sötétség ellen küzdők sorába. Megrendítő írás.*"

A *Művelt Nép*-ben 1948-ban K. M. (itt is néhány órát kerestem, hogy megfejtsem, ki ő, eredménytelenül!) is egyszerűen „*lélegzetvesztően érdekes Éva fiktív napló*" -nak nevezi. De a történelmi tényről, amiben és amiről ez a napló szól nála is csak ennyi olvasható: „*1944, német megszállás, a nagyváradi gettó — a vagonig.*"
Ami persze teljesen érthető, hiszen még tartanak a moszkvai deklarációból (1943.november 1.) eredő perek Magyarországon is (és tartanak is majd 1951. márciusáig), a nürnbergi perek már lezárultak. Ez is egy fontos oka, szerintem, hogy ez a könyv -leszámítva a személyes és családi tragédiákat- nem lett egy se (magyar) nemzeti és nemzetközi siker!

Van még itt egy (1948.02.16.) a *Hétfői új hírek*ből származó információ, ám az maradjon --rengeteg kérdésével-- e blokk lezárásául!

De itt van egy 1972-es találat, *Scheer Zsuzsa* írása, az igaz hogy az *Új Élet*ben, de akkor is jócskán benne már a Kádár rendszerben. Erre most azért kell nagyon röviden reagálnom, mert *Bohus Kata* szerint lett volna egy erős visszafogó vagy egyenesen ellenőrző, tiltó stratégiája a kádári kultúrpolitikának. Én ezt a lenyomatot nem láttam ennyire jelentősnek, hiszen én máshonnan nézem! Az én szemszögemből, vagy ott benne, ott van **Harsányi Zimra** 1966-ban megjelent könyve és erről igazán nem lehet mondani, hogy ő ne tematizálná a zsidóság magyarságvesztését illetve hogy én se rejtőz**köd**jem (a népi **köd**ösítésekbe), a magyarok tettlegességét a deportálásokban; és még inkább itt van ez az 1958-ban megjelent jelentős mű: *Vádirat a nácizmus ellen*: *dokumentumok a magyarországi zsidóüldözés történetéhez*, szerkesztők Benoschofsky Ilona és Karsai Elek. Az mondjuk igaz, hogy ezt (is) a Magyar Izraeliták Országos Képviselete adja ki, de ebben csak azt látom, hogy már itt is magukra lettek hagyva. A zsidó kérdés nem lett nemzeti üggyé téve, otthagyták a zsidókak, kezdjenek ezzel *ő*k valamit, amit tudnak.
És hadd tegyek ide még egy „kivételt", ami erősíti nem is tudom, mit, de hogy igen is lehetett írni és kiadni is! *Pilinszky János*nak 1959-ben jelent meg (a háború, az embertelenség, a holokauszt borzalmai inspirálta) *Harmadnapon* című kötete.
És igen, „*Éva naplója egyértelműen leírta, hogy az antiszemitizmus széles körben elterjedt a magyar társadalomban, és a nem zsidó magyarok időnként profitáltak a zsidóüldözésből.*" mondja Bohus Kata. És igaza van, ez is egy „belső" folyóiratban, az Új élet-ben jelent meg, ami a zsidóságon kívül vagy túl nem nagyon terjedt/hetett.
És ez az 1972-es közlés azért érdekes, mert a könyv megjelenésének 25. évfordulójára írta Scheer Zsuzsa. És mindegy is hogy a szerkesztő bíztatására vagy ő maga tartotta számon! Bár szerzőnk nem írja, hogy ez az évfordulóra írodott, hangvétele inkább csak tájékoztató. A címben használt fordulattal azonban számomra sokat elmond a korról: „*A magyar Anna Frank naplója*". Egy szóval sem derül ki azonban, hogy itt magyarok voltak a rendőrök, magyarok, akik a híreket beolvasták magyarul. Itt már megint vagy még mindenért a „németek" a felelősek.
És itt is bő negyedszázad elteltével csak egy idézett idézet „*a német vadállat legyőzte Évát*" költői képpel írja le, zárja le. Mert és aztán ez egy megkönnyebülésként jön már (1972-ben), hogy bármit ehhez az AF-hoz lehet hasonlítani, anélkül, hogy nevesítenénk, hogy (mi) volt ez a magyar

holokauszt (vagyis „*amiről kimondás nélkül is pontosan tud az olvasó*”, ahogy *Kérchy Anna* mondja oly szépen).

De remélem, itt a figyelmes olvasó már látta, hogy itt „**AnnA** Frank naplójához” hasonlítjuk a Heyman Éva könyvet! Az hogy a német származású holland kislánynak a nevét helytelenül használja itt maga Scheer Zsuzsa is, ez szerintem több, mint szimptomatikus! Belátom, ez egy magyar átok, de ha csak egy kicsit is belegondolunk -ezt teszem most-, nem elég hogy megöltük őket, még a nevüktől, az identitásuktól is megfosztjuk őket (ezzel)!

„***A Metro*** *Goldwyn Mayer magyarországi, majd később középeurépai igazgatója volt Guttmann Károly, aki 1938-ban a Metro kívánságára Los Angelesbe utazott. Azóta is Charles K. Geary néven a Metro szolgálatában áll. Most sürgönyt küldött Budapestre és kéri, hogy Zsolt Ágnes „*Éva lányom*“ című regényét, amelyből részleteket olvasott az amerikai magyar lapban, repülőpostával küldjék ki neki, mert a Metro filmet akar csinálni belőle.*”
Tudom, ez a hír sem változtatta volna meg a világot – mármint ha mindez megvalósul! – , de talán máshogy néztek, nézhettek volna magukra a magyarok és a magyarokra mondjuk a hollandok, mert akkor az ő Annejukat kellett volna a világ például „A holland Éva Heymanjának” nevezze.
De sajnos bármennyire érdekes ez a kis közlés, nem tudtam utánamenni. Nincs folytatása Guttmann Károlynak sem az MGM-ben sem a Hal Roach studios-nál, sajnos. És azt is jó lett volna megtudni, milyen részletek jelentek meg abban a tengerentúli magyar lapban, mit olvasott, olvashatott Charles K. Geary!

Mert egyszercsak megértem hogy az akkori Új Élet -amiben jó lenne néhány pontosítás!- jogutóda a MAZSIHISZ alatt ma is működő *Új Élet* és írok a szerkesztőségnek: **semmiben nem tudnak segíteni** (*nem tudjuk a választ a kérdésére*)!
És akkor végképp nem értem, hogy miért ne lehetne az Arcanumot is közhasznúan működtetni, mint a **Fortepant**!

Mert ha valamit akkor azt most megértettem ennyi olvasás után ebben a témában, hogy minden az **előzményekről** szól!
Mert van vagy idővel nálunk <nálunk (személyragos határozószó) többes szám, első személy (minálunk a hangsúlyosabb, ha vagy mert nem mindenki érti!)> is lesz, mert kell majd legyen egy „*citizen science*” mozgalom: „*To nurture collaboration between the federal government and the public to advance inclusive participation in scientific discovery and research.*”
https://www.citizenscience.gov/#
Tehát nekem nem a magántulajdonnal és a munkába vetett hittel és tőkével van a gondom, hanem azzal a válogatási praxissal, amit ez az arcanum elindított és így de facto előfordulhat, hogy olyan adatok, információk tűnnek el végleg, amiknek városi, megyei vagy országos levéltárakban volna a helyük és így hozzáférhetőek lehetnének mindenkinek! Mindenkinek, és ott helyben, mert az emberek nagy többsége ugyanott éli le életét még mindig, ahol született (még akkor is ha közben országhatárok vándorolnak ide-oda, városokat és falvakat más országba átpottyantva), és ott helyben lenne szükségük kikeresni ezeket az adatokat! Nem mondom, hogy így van -hegy ez lenne a praxis-, de most az is előfordulhat, hogy jóhiszemű és lelkes kiskönyvtárosok odaadják állományukat az arcanumnak és azzal mi történik aztán? Mi lesz az eredetik sorsa? (Rendezvényeken reklámként osztogatják szét!)
És mi történik azokkal a „kiadványokkal”, amiket nem visz el az arcanum? Azok egyből a szemétre, elégetésre kerülnek, mert ebből arra következtetnek a helyi könyvtárosok, hogy azok már értéktelenek?

És akkor nem elég, hogy elégtek adatok, tények a mindenféle rendszerváltásoknak köszönhetően vagy azoknak tulajdonítva!

Rólam aztán meg nem is beszélve, mert én meg ennek dacára el is költöztem, és ráadásul nemcsak azokra a helyi lapokra lenne szükségem, amiket a szülővárosomban adtak ki (meg anyakönyvi

kivonatokra stb), hanem ennél sokkal többre, nemzeti és nemzetünk jó szokásának/praxisának köszönhetően nemzetközi cikkekben -de továbbra is magyarul- megjelent adatokra! És ez az 1948.02.16-ai cikk csak egy példát.
Olyan tehát, mintha azt hogy mennyi a fény terjedési sebessége csak azok tudhatnák meg, akik fizetnek érte (és persze hogy fizettek a szüleink is, azzal hogy iskolába járattak minket stb).
Szóval, ezt kellett tegyem, kivágni a képet a teljes fortepanból!
Szóval, ott ül Nagyváradon az öreg Horthy mellett, tőle jobbra (de a rendezői balján) (a szintén öreg) felesége; de tőle -az öregtől- vagy az ő balján ott ül egy gyönyörű fiatal nő (is):
ő **Ily grófnő** (Gróf marosnémethi és nádaskai Edelsheim-Gyulai Ilona Mária Andrea Gabriella) itt a képen és akkor -1944. szeptember 7.- 22 éves és már hordozza az innen még alig két évet élő első férjével közös 4 hónapos magzatot, Sharif (István) Horthyt.
Ily grófnőről -vagy életéről- remek filmet lehetne csinálni: „*Szerepet vállalt a zsidók megmentésében, ő juttatta el Horthy Miklóshoz az Auschwitz-jegyzőkönyvet, amelyből világossá vált, hogy a magyarországi zsidókat nem munkaszolgálatra, hanem kiirtásra viszik. Ennek hatására szüntette be a deportálásokat a kormányzó. 1944-ben közreműködött a kiugrási kísérletben.*”
Éljen, a szabad FORTEPAN és a szabad WIKIPÉDIA!

Összegezve: van hogy a korabeli szerzők szinte csak kerülgetik a szót és kell nekik az a „*szövegszövetséges*” (köszönöm a szót, Kérchy Anna!) én, aki az utókor kedves hozzájárulásaként a megértéshez más adatokat, fényeket illesztek most ide be ebbe a résbe esőcsepp és áradás … közé!

Jó-jó, de legalább a saját előzményeimhez térjek vissza!
A népbíróságokat említettem már, itt kell folytassam, miért nem lett alapanyag ez a könyv. Megjelenése után miért felejtették el?!
De akkor megint előkerül ez a villám, útmutatóm a nyári információégszakadásomban!

A film
Bár nem az MGM-nél és nem még az Anne Frank film előtt, de a Heyman Éva napló ha egy (nem is akármilyen) áttétellel is, a senkiföldjén is túl, de a Saul fiával eljutott a világhírre! Ugye ezt még mindenki tudja: Nemes (néha Jelesként is) László 2015-ben. És **ez** a **Jeles** (ő az) **András** 1993-ben készítette filmjét **Senkiföldje** címen. Amikor ennek a filmnek az előkészületei folynak László éppen 13 éves amint Éva és Anne is, amikor a naplót írják. Több összeesküvés és fejlődéstörténetet nem szeretnék belehelyezni, de a megvalósulás íve engem lenyűgözött!
De tényleg csak még egy párhuzam az ívben: András filmjében az egyik főszerepet Petri György játssza, Lászlóéban a főszerepet Röhrig Géza!

A film nincs meg a forgalomban (egy jónevű állami filmintézet senkiföldjére került), illetve Magyarországon és még néhány főváros NAVA-pontjain lehet megtekinteni.
Négy, részben kortárs, részben kicsit későbbi kritikát azonban találtam. „*A Senkiföldje így az emlékezet reprezentációjának minden korábban idézett filmnél összetettebb művét hozza létre.*” mondja **Schein Gábor**. **Nánay Bence** pedig így „*(...) az események szörnyűségének és az elbeszélés ártatlan nézőpontjának ütköztetését, amely a Senkiföldjét az egyik legjelentősebb holokauszt-filmmé teszi.*”
A recenziókat olvasva az az érzésem, hogy mindannyian itt olyasmit akarnak elmondani, ami amúgy is benne van a korban (a téridőben), amiről ők amúgy is **így** gondolkodnak és akkor milyen jó hogy itt ez a Senkiföldje, amit ugye be lehet telepíteni saját gondolatainkkal mert senkié, másrészről meg akkor nem is olyan fontos, hogy ezt ápoljuk (ha senkié, ha senki nem örül annak, hogy ápolhatjuk)!
Én meg ezzel harcolok itt -gondolom-, hogy én ne essem ugyanebbe a *sajátötleteim-megírásának-kényszerébe*, hanem eresszem be az olvasott, a látott, a hallott új infót!
Érdekes, ahogy Balassa Péter pozicionálja ezt a filmet: „*Ez a film persze nem egyszerűen a magyar Anna Frankot akarta „lefilmezni”. Anna Frankhoz ennek a kislánynak semmi köze, többek közt*

azért, mert végig egy nem példás, nem rokonszenves, nem szeretetreméltó család jeleneteit regisztrálja, szemben hollandiai testvérével" (1993). Azon túl, hogy ismét felháborít hogy Balassa Péter megint vagy még mindig Ann**A**zik, de hülyeséget is beszél, és ezzel csak azt mutatja, hogy mennyire csak a konvenció, az *annefrank**toposz*** él benne is, és nem ismeri az eredetit **sem**!
Balassa Péter megelékszik emlékeivel, de nemcsak az Anne Frankról szóló részben, hanem a Senkiföldje alapanyagát illetően is, amikor Zsolt Béla Kilenc kofferét említi. Az igaz, h ZsB sokszor említi „a feleségem kislányá"-t, de nem írja meg. Jeles András esetleg pont azt teszi, ami az egyedül normális 1993-ban, a ***zsoltbélai*** hangulatot beemeli, építi az ***ágneskönyvbe*** sőt esetleg még a Copperfield-ötlet is innen ered: „mint egy Dickens-regényben" mondja egy váradi testvérparról.
De ugyanígy Heller Ágnes vagy Nánay Bence (2000) sem, de Schein Gábor (2004) sem tudja vagy nem tartja fontosnak, hogy elmondja, hogy a filmben szereplő Éva valójában kicsoda, ezt majd csak **Surányi Vera** (2009. jún. 17.) írja meg „Irodalom: Zsolt Ágnes: Éva lányom. Új Idők Irodalmi Intézet!"
És ez azért is furcsa, mert Schein Gábor pontosan jegyzi a *szövegi*, {Dickens, Charles: Copperfield Dávid. (trans. Ottlik Géza) Budapest: Móra Kiadó, 1975. (7. kiad.)}, a *zenei* (Schubert Goethe A villikirály című költeményére írott dalának taktusai,) és a *képi* (Caspar David Friedrich) helyeket, utalásokat.
De a naplót újrateremti a filmből és ezzel szerintem annak művészi és toposzteremtő fontosságát és helyét is kijelöli egy másik lehetséges vagy kívántos -de sajnos nem létező- magyar irodalmi narratívában.
És ez, hogy ez a könyv (Zsolt Ágnes: Éva lányom) ennyire kiesett a tudatból vagy soha be sem került ebbe a magyarságról szóló öntudásba (*ami történt, a klasszikus hagyományok által is elbeszélhető* mondja Schein Gábor) azt bizonyítja, hogy nem a Bohus Kata által leírt mechanizmus gátolta ezt, hiszen maguk a zsidók vagy értelmiségiek (és hogy zsidó értelmiségiek nem csökkenti a kép tájszerűségét, a toposz tapasztalati hiányosságait!) sem ismerik a ZsÁ/HÉ-könyvet (na és szerencsére az egy Jeles Andráson kívül) vagy épp azt bizonyítja hogy a kádári elfelejtés mennyire jól sikerült.

De hogy sokkal vidámabban zárjam e (mit?) jelenetet, meg kell itt említenem Gál Péter és Király Imre nevét, akik azonnal válaszoltak, hogy nincs meg a film (ők ketten egyik sem valamelyik állami filmes intézetben dolgoznak, mert onnan már egy hete nem jött válasz!), de ha látja valahol, tudja, kinek írjon vagy hogy végigkereste nekem a **letöltőnemtudom**miket, bizonyítva, hogy Magyarországon már van egy „*citizen* **art***"* mozgalom.
És lőn, mikor még egy plusz napot *vergődtem-vackolódtam* (Zsolt Béla: 9 Koffer, 1946.) ezzel a szöveggel, befut egy emil az **NFI** – től, melyben **Gesztelyi Júlia** ezt írja: „*Köszönjük a megkeresést. A film megvan nálunk, megtekintő linket tudok küldeni belőle.*" Elküldte, megnéztem és ez tényleg egy zseniális film!
A végére valahova azonban ezt is oda kell írjam, jött válasz a NAVA-helpdesk emiljéről is (ne nevessetek!): „*sajnos nem tudjuk lehetővé tenni a korlátozott tartalmak kijátszását.*"
De ha már megadatott, hogy lássam *ezt* a Jeles filmet, belenéztem az *eva.stories*-ba is az Instagramon. Ez a profil vagy projekt 2019-ben jött létre. Ma 1,2 millió követővel 300 millió megtekintésnél tartanak (azóta biztos több mint 100 sajtómegjelenés, 20 díj), meg ez az én -e-dolgozatom! És az ehhez kapcsolódó Facebook oldalon olyan fényképeket is találtam Évárol és családjáról, amikre különben nem sok esélyem lett volna! És apropó a család: az instagram filmben az Ágnes játszó színésznő: Ostorházi Bernadett.
És csak még egy gondolat (hány **de**, hány **toposz**, hány gondolat egy élet): ezt a filmet sem Nagyváradon veszik fel! Jeles filmjét Észtországban ezt az instást pedig Ukrajnában, Lviv-ban (magyarul Ilyvó vagy Lemberg is) forgatják. És ez a világ azért is érdekes, mert a *heymanévakönyv*ből az derül ki, hogy Éva fotós szeretett volna lenni!

De ha még lehetne ezt fokozni, hogy minek örülök, akkor épp most látom, hogy Nagyváradon a bukaresti ELIE WIESEL Intézet két -igaz csak román- iskolával Heyman Éva megemlékezést

szervezett. És ezt is egy román újságból tudom meg -ha még ezeket az internetes portálokat annak lehet nevezni-, ahol még alig száz éve is hány magyar nyelvű napilap volt.
De (hány **de** egy élet!?) hogy magamhoz legyek következetes és/de közben az új információkat is tudjam hasznosítani: itt van ebben a cikkben hogy „*nici astăzi casa în care a crescut Eva Heyman nu este marcată, pentru cei interesați de subiect.*" Magyarul, hogy -jegyezte meg egy diák a foglalkozások során- ma sem jelzi emléktábla a városban, „***hol lakott itt***" Heyman Éva!
Senkiföldje magyar filmdráma, 101 perc, 1993, angolul Why Wasn't He There? vagy franciául Dieu n'existe pas.
Ezt utólag -de még aznap- kell ide beírjam (hát ki más ha nem én!), hogy Schein Gábor és írjam ide be az írása címét is a HOLOKAUSZT: KÉPÍRÁSban, megjósolja a Saul fiát, óriási!

Az ismétlés története

Mondják, az leszel, amit eszel! Próbálkozom: az leszem, amit eszem.
De van úgy, mint most is, (mindig) más módszer kell.
Azt olvasod, ami vagy. Az leszel, amit olvasol.
Újrahasznosítás (vagyis már itt is megjelenik az egymásbaszövődés, köszönöm Dienes Pál), amit olvasok azt élek vagy (kis segítséggel) amint élem azt olvasom, de nem szándékosan vagy csak később tudatosul. Mint a Kitty meg a piros bicikli!
Úgy alakult, hogy a legkisebb gyermekünk ruhái még mindig itt vannak pont ebben a lakásban, ahol én is lakom. Többszöri kérés (rimánkodás ez most jut el hozzám milyen ízes, talán az én anyukámtól hallottam), fenyegetés után sem sikerült rávenni sem őt, hogy döntsön már (valamelyik second handnek akartam ajándékozni) sem magamat, hogy ezt a bólintása nélkül megtegyem. Így lett, hogy néhány cuccot elkezdtem hordani, így a bennem lévő mindkét fél (hang) megelégedett, mint az okos lány: maradnak is, de mégis új életre kelnek! És már rég elolvastam az **Anne Frank naplóját** meg újra is a román frissebb meg az eredetihez hűbb változatot, amikor egyszercsak látom, hogy hetek, hónapok óta egy **Hello Kitty** blúzban (pizsama) járok, jártam. Mert mindaddig, amíg naponta többször is olvastam, hogy Drága Kittym! vagy Dragă Kitty! nem vettem észre magamon a Kittyt. Persze ez a Kitty nem az a Kitty. Jó akkor és de mégis nagyon röviden: **Kitty** Cissy van Marxveldt (igazi nevén Setske de Haan) korabeli írónő egyik karaktere, akit Anne épp menekülésük/elrejtőzködésük idején olvasott. Az én Hello Kitty-m pedig egy japán alkotó, Yuko Shimizu műve.
De ugyanilyen fajta szerves következetességgel kerül a -hogy még jobban cifrázzam- ugyanennek a gyermeknek a most üresen álló szobájába **A piros bicikli** avagy Éva lányom naplója, írta Zsolt Ágnes. Mert a barátaimnak, akik meglátogatnak van egy gyermekük -Misi-, akinek kell majd egy bicikli. A felnőtteknek van mindnek, s így már a gyermeknek is. Könnyebb biciklire látatni a városom.
És innen ebből az egymásba*szövődés*ből már csak egy ugrás a *csomós*odás! Persze csak ha jól csinálom!
Az emberi létezés megengedett formáinak halmaza az életünk. Másrészt meg a rendszer célja az átlagos meglepetés minimalizálása (köszönöm Karl Friston). És még ez is, hogy a minimumok hordozzák az igazságot. Mert mindenki így jár jól. Először persze transzformációkkal kezdjük, de lassacskán megelégszünk önmagunk azonosságával (de lesz az még önazonosság is, hajaj). Optimális belső modelljének felépítéshez a gazdaságosság és a magyarázó erő (használhatóság) közötti egyensúlyt kell megtalálni. Mert tudjuk, hogy sok hatás válhatik eggyé s hogy egyetlen felelő hatás számtalan alkotó megindulás összeolvasztása (ugyanaz a DP).
De és amiért ebbe az egészbe belekezdtem, hogy ne felejtsem el, mert mi az élet és benne hol az emlékezés**em** helye.
S mivel életünket előre éljük (mert arra, ott az ismeretlenben akarunk lenni, oda képzeljük az napjaink ezért kellenek valami fogódzók) és mert csak a múltat, a megtörténtet tudjuk megérteni (s hogy az el- és bekövetkezendővel megértőek tudjunk lenni) ezért a jelenünkben ott állunk értelenül (és megértetlenül is). Persze a történeteknek is van egy újrahasznosulási értékük, lásd kitty és

bicikli, évfolyamonként vagy genrációkként vissza-visszatérnek, mert nem vagyunk következetes tanulók, mert hét, de legtöbb tíz évente mindent újra és újra el kellene mesélni, mert van új hallgatóság, figyelem, csak legyen ki meséljen!
Itt van mindjárt ez a jó isten (erre jó, hogy ő az első) mert az is igaz, sok jó isten van. Mert aki nekünk jó isten az másoknak nem biztos, hogy jó s vica versa.
Itt van tehát ő az elsők között az első s annyira egyedül van a voltban ahol kezdetben csak ez az ige vala, hogy megcsinálja magának az angyalokat (nem mind a jó isten tudatából pattan ki , de ez más kérdés, lapozzunk, ahogy a svéd király mondja) és már azok is csomósodnak. S innentől kezdve minden ami hatalom, csomósodik (mosódni, azonban ahogy kerülünk magunkhoz közelebb egyre kevesebben akarnók)!
És folytatják aztán az uralkodók, az urak az egyháztól a polgáribb tudományok családjainak tagjaikig. És csomósodnak, mert ez az élet rendje, ez mindaddig, amíg el nem jő egy Habaró, a sűrítések nagy elsimítója, mert „a rendszer belső állapotainak áramlása szükségszerűen közelítő variációs következtetést hajt végre a környezet külső állapotai közötti hozzávetőleges utólagos eloszlásra” (ugyanaz a KF).
És még mindig a jövőt keressük, ne tévesszük, -szem szem elől a célt, az önazonosság beteljesülésének lehetősége, feltételeinek teljesíthetősége már itt van a retinánkon: „… minden rendszernek, amely a külső környezettel szemben szabályozza magát, bizonyos értelemben meg kell testesítenie a környezet generatív modelljét” (még mindig ez a Karl Friston, A környezet).
Lássuk tehát, ezt a *meglepetés minimalizálás*t, hogyan tudjuk teljesíteni!
Avagy miben **toposzkál**ok!
A sztochasztikus folyamat, vagy más néven véletlenszerű folyamat, az a folyamat, melyet – részben vagy teljesen – valószínűségi változók jellemeznek. Ennek az ellentéte a determinisztikus ugyanúgy ahogy az egyéni és az egyetemes (ha nem is ellentétes, de mégis) ketttősége! De akkor még az induktív, deduktiv vagy az abduktiv következtetéseinkből származó különbségek és ezek megértésére szánt időről és energiáról (és orgiájáról, köszönöm Zoltán Gábor), az ezekbe szánt befektetésekről nem is beszélve.
De van még!
Nem a tények hanem a konstrukcióink (amik persze tartalmaznak állandóan változó, értékterhelt, kagyvaszos és érthetetlen tényeket, köszönöm Tuboly Ádám) rabjai vagyunk, mivel a káoszban az ismeretlenben (eljövendő és megélendő életünknek ebben az ő jövőjében) mindig a mintázatok után keresünk és ha már ennyi (megint) energiát beléfektettünk, akkor okokat is fogunk találni; de ha még ez nem is lenne elég, maga az objektív világban (már ez is egy értelemzés, hiszen ha én látom az objektív világi világot már nem lehet objektív!) az adatok és az események is (mint a csillagrendszerek is például vagy az inkább kéznél lévő habarást vagy rántást is vehetjük) szeretnek csomósodni (köszönöm Keszthelyi Gabriella).
És hogy mindezt megoldjuk (kigobozzuk a csomósodást?) az agyunk a már ismertre ismer rá, ismerem a múltat (ott toposzkálok benne és körülötte) és a múltból megjósolom a jövőt. Ha elég sok információt gyűjtök a múltról akkor kellően kifinomult modellel meg tudom jósolni a jövőt (köszönöm Csabai István).
Jósolni kell tehát a jövőt, mert különben rengeteg energiánk vész el: megalkotni belső modelljét a világnak és ez alapján levonni a következtetéseket és önazonosságmúltunkból -lassú felfogásunk dacára is- megjósolni a jövőt, az ikonikus emlékezet útján rámutatni a **toposz***ok***ra**, hogy tudjunk bátran a múltba vagy jövőbe tekinteni: értem!
Vagy pedig egy egészen más módszer kell!

Így hát maradnak a kérdések. Miért mondta HáZé, hogy „látni fogjátok az <én naplómat>”!
És miért mondják, hogy HáZé hazudik a korát illetően? Azt a most birtokomban vagy tulajdonomban lévő tudás, bár egyik sem jó, egyikkel sem tudok kibékülni, mert ezeket a tudásokat se nem birtoklom se nem tulajdonlom, ehhez ugyanígy más is hozzáférhet (ha pedig van Arcanum előfizetése még többhöz is!).
Mindaz, amit a rendelkezésemre álló adatok és információk lehetővé tesznek *gondolni* az a

következő. Ekkor 1959-ben (január 9.) HáZé csak az **annefrank**napló színpadi változatát láthatta Bukarestben. Ekkor sem a magyar sem a román könyv még nem juthatott el hozzá. Elképzelhető persze, hogy a németet már olvasták ő is meg a férje is, az már 1950-ben megjelent. De adatom erről sincs. Az viszont még előfordulhat, hogy magyarul látta Bukarestben, Harag György rendezésében a szatmári színház előadásában 1958. október 21-én. De ez is csak feltételezés. Azt viszont tudjuk, hogy ez egy az eredeti **annefrank**naplótól minden értelemben elrugaszkodott szövegkönyv alapján készült előadás lehetett.
Ide kellene beilleszteni vagy csak hivatkozni rá, a Kié Anne Frank? nagyesszére vagy annak egy rövidebb öszefoglalóját idetenni! Ès ugyanígy ide vagy valahova egy hasonlót a Kilenc kofferről. Mert akkor jobbanlehetne látni a hasonlóságokat és a mégnagyobb különbségeket is: Otto Frank és mondjuk Zsolt Ágnes között. És ez ma már csak olyan értelemben lenne érdekes vagy releváns, hogy megérthetnénk, miért nem került ez a Téboly hétköznapjai úgy be a magyar irodalomba, mint a magyar holokauszt egy másik szegmensének ábrázolása. Nem úgy hogy Harsányi Zimra a nagyváradi Heyman Éva hiszen mindketten egy-egy sorsnak más-más -talanságait élik meg és írják meg. Otto többszörösen túlelte lánya könyvét és a toposzt is sokáig ápolta, alakította -tudjuk nem mindig lánya javára- míg Zsolték egyáltalán vagy alig élték túl könyveiket.
És itt több és nagyon hosszú dolgozatokat kellene írni arról, hogy mik ezek az írások, amiket mi így utólag egy irodalmi kánonba akarunk becsomagolni és vagy a társadalmak és az emberek kegyetlenkedéseit sokszor embertelenségeit is úgymond egy-egy ilyen alkotásba akarjuk zárni, mint biztos kapszulákba. Valahogy különbséget kellene tudni tenni, aközött a folyamat között, amikor egy-egy ilyen írást, könyvet, filmet vagy bármilyen más alkotást, aminek köze van a holokauszthoz az eddigi befogadói -és amit ugyanilyen fontosnak tartok a forgalmazói- hagyományokba próbálunk elhelyezni. Ezeknek igenis külön helyük, szerepük és funkciójuk kell legyen még ma 80 évvel később is.
És akkor itt megint lehet másik húsz vagy ki tudja hány mondatot vagy oldalt írni arról, hogy igen, legyen irodalma a gulágokban elpusztultak emlékezetének, legyen irodalma és emlékezete a Ceauşescu-féle jogtalanságok emlékezetének. Mert van értelme az új helyzetben régi kisebbségi „nyomorúságokkal" (köszönöm, Sütő András) sérelmekkel foglalkozni? De és de! De nem kell megvárni, hogy ismét 80 év teljen el és de nem kell, sőt nem szabad azt mondani, de látod még ez mi ügyünk sincs feldolgozva!
Nagyváradnak magadatott, hogy legyen saját zsidó irodalma. Akkor ez még teljesen saját jogon magyar irodalom volt úgy is hogy magyarul írták és akik írták azt hitték, ők magyarok. Csak aztán jöttek mások, akik rájuk sütötték, hogy mégsem annyira vagy úgy és főleg és különben is annyira azért talán egyáltalán nem is magyarok! De volt egy időszak (erről is mindjárt, hogy mi is az a vészkorszak, a népírtás), amikor lett egy jól definiálható, mert erre lett igény, hogy ez az *írott dalom* így és erről írjon magyarul: a zsidóságáról magyarul! Ebből lett aztán egy panoráma, egy **pannon ráma**: amiben az emberek vagy tényleg irodalmian tehetségesek voltak vagy csak kényszerből de -és még- mindig magyarul meg kellett írják nagyváradiságukat ebbe az írásba impikálva magyarságukat. Ez hol helyi, hol meg egyenesen egyetemes jellegűre sikeredett, de ebből manapság, mi maradt fenn? És meg vagy még meg? Vagy mi jelentené azt, hogy ez fennmaradt? Mik az irodalmi létezés létjogosultságának feltételei? Néhány jó irodalom- és társadalomtörténeti tanulmány megléte a tárgyról? Néhány a tárgyban ma megírt regény átütő hatása (BIJ)? Vagy az egykori jelenekről, saját jelenükben megírt alkotások mai olvasata-e? És ennek lehetővé tétele-e? Mert ki volna ezt hivatott lehetővé tenni, na csak egyet mondok – s legyen vagy hét belőle – **Tsur, Reuven (Steiner Róbert)** *Menekülés a gettóból: egy nagyváradi zsidó család története* (**Budapest**: **Noran Könyvek**, 2005.) Hol van ez a könyv?
Hogyan tartja ezt nyilván a nagyváradi magyarság illetve van-e ennek a mai nagyváradi magyarságnak erre érkezése, tudata (és tudása) és megérkezése? És ma már erre is ugyanúgy vigyázni kell, mi legyen a jelző és mi legyen a jelzett szó! Mi legyen a nagyváradiság, mi a maiság és mi a magyarság? És - úgy tűnhet ez csak játék a szavakkal, de - magára maradhat-e a mai nagyváradi magyarság ebben a kérdésben? Abban, amit annak idején - a vészkorszakban, erre még ki kell térni, csak a szó szintjén kibontani, mit is akar mondani nekünk ma ez a szó! - egy nemzet

hajtott végre, nemzeti ügyként kezelve a jogfosztást, a zsidók jogfosztását, s ebbe aztán implikálva csak úgy a természetes lefolyás következményeként az életfosztást is?
Tehát magára maradhat-e ebben a nagyváradi magyarság? De ki az a másik magyarság -amit én most itt implikalni akarnék! -, aki ebben a Pece és Kőrös-partiak segítségére kellene most siessen? Az anyaország, látjuk erre is képtelen, e tájakra továbbra is ha jár -ismét csak vagy újra és újra gyarmatosító imperialista szándékkal érkezik- és elvinni akar most is, tőle nem sok várható ebben a témában, illetve csak a rossz folytatása.
Az európai úniónak ha megfogalmazottan és kinyilatkoztatottan is van erről véleménye és bámennyire is ez egy európai kérdés, de ezt itt helyben kell megoldani vagy legalábbis minél közelebb a történtekhez (szubszidiaritás elve: azt jelenti, hogy amely feladatot egy személy vagy közösség konkrét érintettség okán helyi szinten meg tud oldani, arról nem szabad magasabb szinten -esetleg az érintettek kihagyásával- dönteni).
A kérdés azonban ma már inkább csak az, létre lehet-e még hozni vagy egyáltalán érdemes-e még megpróbálni létrehozni azt az ösze-függési rendszert, kon-textust, ami elveszett? Elveszett, de mindmáig meghatározza az ittélőket.
És ha már és talán túl hamar is ide jutottam azaz a mába, elmondom, hogy szerintem erre a munkára, ennek a munkának a felmérésére és elvégzésére a mai nagyváradi magyarságnak -bár feladata, de- egyedül nincs sem ereje sem lehetősége.
Ez a munka mára csakis a (mára többségi) románság anyagi és erkölcsi és intézményi -és ki tudja még milyen- támogatása nélkül nem valósulhat, **nem valósítható** meg.
Mert úgy alakult, hogy szavakkal jatszva el lehetne mondani ma is, mindazt ami és ahogy és amiért történt és azt is szavakkal mondjuk, hogy de ugyanez soha -de legalább a mi életünk során- ne történjen már meg ismét újra és újra, de ehhez és ebben csakis a szavak tudnak segítségünkre lenni.
A kimondott szavak! Hogy mi is az a vészkorszak, mi az a népírtás. Hogy itt Nagyváradon magukat magyarnak hívő, magyarnak gondoló és magukat magyarnak tudó embereket öltek meg mindössze *és* ezért.
Többek között erre jók a kimondott és ma már nem üldözött szavak.
De hol vagyok én ebben? Ebben a kérdésben? Egyáltalán, miért kérdés ez, hogy hol vagyok én ebben? Van vagy nincs és ha nincs, miért nincs egy olyan -ugye ma már nem zsidó, mert az nehéz lenne, de-, egy szabadközműves (*ez nekem is meglepetés volt*) tanács aki/ami eldönthetné, hogy mi a teendő *egy* vagy *a* nagyváradi értékmentés ügyében. Félretéve a nem is tudom, miket, erre itt lehet nyitni egy listát.
Nekem most nyugdíjasként - különböző statisztikák szerint - van még talán néhány évem, amit szívesen töltenék ezzel. Nem a listázással, az értékmentéssel.
Erre, ehhez keresek most társakat Nagyvárd, Erdély, Magyarország és világszerte!

De vissza ehhez a tájékoztatóhoz (1959. január 9. TÁJÉKOZTATÓ), mert én, bár hosszas és bőségesen ajándékozó olvasmányaim dacára mégis csak ezzel fogok foglalkozni, ide visszatérni, hogy tudjam elolvasni *HáZé összes művét magyarul,* hogy talán megértsem és megértethessem, hogy HáZé itt csak az írásról beszél. Mert ha valaki, hát ő tudhatja mit jelentettek e táborok.

Jóval később ugyan, de például **Hervay Gizella** is ír/közöl egy verset 1964. március 10-én. A rovat címe *Filmkritika helyett* Anna (!) Frankról. A köteben már helyesen van az Anne név is és egy kicsit más a vers szerkezete is, de itt legalább ezzel a remény-felszólítással zár: „*Egyetlen emlék-sikolya elég, hogy rendet teremtsen múltjában az emberiség*.” Hát talán nem úgy sikerült.

Szász János pedig 1968-ban ezt írja: **Anemone Latzina** Feleségem -, aki német, — de családi anyanyelvűnk a magyar —, most édesanyja nyelvén nevezi nevén a borzalmat amit érez. Néhány évvel ezelőtt, miután megnézte az Anne Frank naplójából forgatott filmet, verset irt, mely így kezdődött : „
"Bőröm alatt érzem Auschwitz szögesdrótjait". Szász János (Belgrád, 1927. július 14. – Bukarest, 2006. július 29.) romániai magyar író, költő, újságíró, műfordító.

Bekő-Fóri Zenkő nagyszerű elemzése a Harag rendezte szatmári előadás kapcsán egy érdekes kérdést vet fel. Persze csak nekem és persze ennél sokkal fontosabb volna mint csak érdekes, hogy miért mondja Méliusz József: „ha Elekes Emma jobban elmélyedt volna Anna Frank naplójában" hiszen ekkor még nincs NAPLÓ könyv formájában!
De ennyi elég is nekem, hogy tudjam, Anne Frank itt Romániában is egy toposz lesz.
De ez HáZé-t és az *ő* későbbi csomagolását, *annefrankosítását* így még nem érinti. Külföldre kell neki ahhoz mennie és kiadni előbb magyarul majd további jó pár nyelven a Téboly hétköznapjait.
Az azonban már önmagában szégyene a magyar irodalomtörténetnek, hogy nincs tudása, érzékenysége, éreklődése, kíváncsisága, nyitottsága erre az irodalomra, erre a tudásra. Erre legjobb példa talán a már említett Balassa Péter. Nem sorolom fel kitüntetéseit és egyetemi tanári funkcióit. De és persze nem is biztos hogy róla van itt szó, és nem is arról az elnyomó gépezetről, amely a Kádár éra alatt működött. Lapozzunk, ahogy a svéd királyunk mondja, de azóta eltelt már ugyanannyi idő és azok a hiányosságok, amiket akár a Balassa akár a Kádár-féle felejtés-politika okozott ma sincsenek nevesítve, bepótolva, kiigazítva. Az elhallgatás működik külső kényszer nélkül is, az elhallgatottságunk szindrómájaként az örökös vesztesnek szánt szerep jár nekünk. Saját kitaszítottságunk bosszankodó nyomorúságunkban élünk magányosan.
Miért olvastam ma (2024 első féléve) e naplókat? Milyen tudással olvasom ma e naplókat? Lehet-e ma még -már nem lehet- úgy olvasni, hogy elolvasom az első ötven oldalt s eldöntöm, érdekes-e? Vagy az utolsó fejezetet, hogy megtudjam, hogyan végződik?
Már nem lehet- úgy olvasni!
Itt most befejezem ezt a részét, tudva, hogy van még néhány könyv, vagy oldal, vagy néhány esszé itt-ott, amitől én is jobban látnám ezeket a részben magyar és részben nagyváradi történésket.
És remélem hamarosan folytatom majd annak a megválaszolását is, hazudott-e HáZé az életkorát illetően és miért nevezik őt -és kik azok- a magyar vagy román **annefrank**nak.
És így most belátom, ha egyszer sok pénzem lesz és leszállok erről a ringlispílről pályázatot hirdetek: a meglévő nagyváradi zsidó emlékiratokból megirtani a **Nagyváradi négyest.**
ÉS LEHETNE MÉG EGY TÖRTÉNET ebben A MÁR NEM TUDOMHÁNYADIK AMIKOR A NAGYVÁRADI ÉS A HOLLANDIAI ZSIDÓK EGYÜTT UTAZNAK BERGEN-BELSENBE A VONATON OTT IS TALÁLKOZHATOTT VOLNA Anne és Éva.
Most azonban meg kell elégedjenek az én gondolataimban való találkoz***tat***ásukkal!

10:42 2024-06-21
És amikor már ismét nem tudom, hogy megint hanyadjára igértem, hogy már nem olvasok többet, nem olvasok mást, akkor a saját és pont e mostani írás megírása utáni időre tervezett következő nagy tervem, projektem (ha egyedül maradok benne akkor lesz a projekt, ha kapok segítséget, akkor én megelégszem a terv-ezés részével!), hogy megszabadulok a könyvtáramtól, és ezen az egyik polcon, egy korábbi -mint akárcsak számomra el- és előkészített- csoportosításban ott találom a (Horthy Miklós emlékirataim mellett) Anne Frank és Dawid Rubinowicz naplóját, a Kriterion -segítek Bukarest- 1973-as kiadásában. És ebben az a csodálatos, hogy benne van **Ernst Schnabel** *Spur eines Kindes* Fisher Bücherei KG. Frankfurt am Main 1958. Magyarul *Az utolsó útszakasz* címmel.
És ez időben pont a Frank és a Lindwer közötti résbe fér be.
Az angol vagy a német pdf-re keresek s akkor előjön a rádiójáték változat (most még németül is meg kellene tanulnom gondolom): https://www.ardaudiothek.de/episode/100-aus-100-die-hoerspiel-collection/1958-anne-frank-spur-eines-kindes/ard/13121023/, de hátha van itt olyan, aki meg tudja hallgatni!
Ernst Schnabel a 42 kortárs szemtanúval folytatott beszélgetéseit dolgozta fel dokumentum-rádiójáték-regénnyé, NWDR (a hamburgi Nordwestdeutschen Rundfunksnak) 1958.
És akkor egy újabb vagy másik magamnak alkotott parancsot kell elővegyek: Soha ne tedd le a lantod vagy lantra fel (ami most egy Lenovo, de ezt a költséget honnan, miből lehetne Levonoznom)! A legjobb, végül főcímemnek használt mondatával már találkozhattatok:

- *Maga kibírja, magának még van arca*!

Ám lássuk sorban, az írás a következő toposzokat dolgozza fel: Elfogás és kihallgatás // A közösség segítsége/árulása // Transzport és táborok // Szelekció és halál // Emlékek és trauma.

És Schnabelnek ezt a munkáját azért *is* jó olvasni, mert megértem, vagy közelebb kerülök annak elfogadásához, hogy ez az Anne egy hús-vér és majd mint *látjuk* megkopasztott ember volt. Nem egyszerűen a Rosenfeld-féle „*könnyű megbocsátás*" könyvek milliókent való megtestesülése, hanem ember! Aki oly sok más ember humán-geometriájában volt benne (mint ahogy benne vagyunk mi is kortársainkéban)!

Legszívesebben csak az **Emlékek és trauma** toposszal foglalkozom, mintha lenne rá felhatalmazásom, hogy válasszak!
De próbálom először is megérteni azt a szorongást, amit a felnőttek okozhattak gyermekeiknek: „*A gyerekeket megtanítottuk azokra a címekre, ahol a háború után találkozhatunk, ha esetleg elválasztanának bennünket.*"
Majd még egyszer erőt vesz rajtam a képzelet, hogy az írás újrateremtő erejével összehozzam őket! Ernst Schnabel gyűjteményben van ugyanis két idézet:

„*Mindezt már alig láttuk és hallottuk. Valami megóvott bennünket attól, hogy lássunk. De Anne védtelen volt mindvégig. Most is látom még, ahogy ott áll az ajtóban, és végignéz a tábor főútján, ahol egy csapat meztelen cigánylányt hajtanak a krematórium felé. Anne utánuk nézett és sírt. És akkor is sírt, amikor azok mellett a magyar gyermekek mellett mentünk el, akik már fél napja vártak meztelenül, zuhogó esőben a gázkamrák előtt, mert még nem kerültek sorra. Anne megbökött és így szólt:*
Nézd ezeket a szemeket…"

Éva pedig kiáll a sorból és bemutakozik **Anne**nak, *kedves, drága Kitty*, én vagyok *Éva*, de mit is, én leszek a magyar, az erdélyi vagy a romániai Anne Frank!

„*De hát azt hiszi, hogy Belsenben megkérdezte valaki a másiktól: ki vagy? Nem, ott már nem éreztük, hogy személyek vagyunk. Ott csak szörnyűség és összevisszaság uralkodott, és már az is szinte emberfölötti fáradságába került az embernek, hogy életben tartsa magát."*
(...)
„*Nem tudom - mondja, hogy csakugyan igy van-e, de mondhatnám: Anne mindvégig megtartotta az arcát. Es Birkenauban tulajdonképpen még szebb volt, mint Westerborkban, noha már nem volt meg a hosszú haja, mert mindjárt a megérkezésünk után kopaszra nyírtak bennünket. A női hajra ugyanis szükségük volt (...)*"
(...)
„ *És ö volt az, aki mindvégig pontosan látta, mi történik velünk. Mi rég nem láttunk már semmit. Azt sem hogy éjszaka a krematóriumokból lángok csapnak fel az égre.*"
(...)
„*Kiderült, hogy ennek az embernek nem volt igaza. Igaz, mindenki hallgat, és ez a hallgatás úgy fekszik a tájon, mint egy zománcréteg. De ez a réteg könnyen áttörhető, nem is kell cselhez foyamodni, és úgy véltem, hogy ezt a hallgatást meg kell törni, mert ez nem némaság már, hanem elszenvedett trauma.*"

„*ha jön a nyomorúság, alulról lopózik felfelé…*" mondja egy szemtanú és a facipőkre gondol, ha az őszi-téli esős időkben a facipők tönkremennek, akkor a kór lopózik felfelé!

Előző munkámban, mely a Canivàle nevet viselte -filmjáték a nagyváradi gettósítás 80. évfordulójára- értettem meg és aztán mondtam is sokat, hogy azt vizsgálom hogy a tudás, az új vagy a nem új, de a kimondhatatlan és a kimondatlan, hogyan jut el a mai társadalmunk réseibe.

Most ezt vethetem össze sőt összesíthetem az eső -az esőként rám zúduló információ-hasonlatommal, a tudás résein keresztül mai gondolkodásunkba eljuthat-e még valami a 80 evvel ezelőtt történtekből.

De addig is ideillesztek néhány idővonalat és azt a két kivonatot.

Cynthia Ozick Kié Anne Frank? (1997. szeptember 28.) írásának a Goggle geminivel (2024-05-20) készített kivonata

Anne Frank naplójának bonyolultsága: Irodalom, történelem és emlékezet

Anne Frank naplója kétségkívül a holokauszt egyik leghíresebb és legmeghatóbb dokumentuma.expand_more A rejtekhelyen írt kamaszlány elbeszélése nem csupán irodalmi remekmű, de betekintést enged a náci megszállás alatti élet borzalmaiba is. Azonban a napló öröksége összetett és vitatott, számos kérdést vet fel az irodalom, a történelem és az emlékezet természetével kapcsolatban.

Irodalmi értéke:

Tagadhatatlan, hogy Anne Frank naplója irodalmi szempontból kiemelkedő. Éleslátó megfigyelésekkel, élénk humorral és mély érzelmekkel teli, feltárja egy fiatal lány belső világát a legnehezebb körülmények között. A napló nyelvi stílusa magával ragadó, és betekintést enged a kamaszkor kihívásaiba és örömeibe, még a rendkívüli szenvedés árnyékában is.

Történelmi tanúvallomás:

A napló történelmi forrásként is felbecsülhetetlen értékű. Egyedülálló betekintést nyújt a zsidók rejtekhelyen töltött életébe a második világháború idején. Anne őszinte beszámolói a félelemről, az éhségről és a kétségbeesésről hiteles képet festenek a holokauszt embertelen valóságáról.

Emlékezet és vita:

Azonban Anne Frank naplója nem csupán egy irodalmi mű vagy történelmi dokumentum. A holokauszt áldozatainak szimbólumává is vált, és az emlékezet és az oktatás eszközévé alakult.expand_more A naplót számos nyelvre lefordították, és színpadra, filmre és televízióra is adaptálták.expand_more Ez a széles körű elterjedés hozzájárult ahhoz, hogy Anne Frank ikonikus alakja legyen a holokauszt elleni küzdelemben.

Ugyanakkor a napló népszerűsége vitákat is kiváltott.expand_more Egyes kritikusok azzal érvelnek, hogy a történetet túlságosan idealizálták és egyszerűsítették, elhomályosítva a holokauszt összetettségét és a zsidók elleni üldözés során betöltött különböző szereplők felelősségét. Mások aggódnak amiatt, hogy a napló kizsákmányolása kereskedelmi célokra banalizálja Anne Frank szenvedését és a holokauszt borzalmait.

Összegzés:

Anne Frank naplója összetett és ellentmondásos mű, amely irodalmi értéket, történelmi tanúbizonyságot és szimbolikus jelentőséget hordoz. A napló öröksége arra ösztönöz minket, hogy vizsgáljuk meg az irodalom, a történelem és az emlékezet összefonódását, és elgondolkodjunk azon, hogyan emlékezünk és tiszteljük a holokauszt áldozatait.

Fontos megjegyezni, hogy ez a téma rendkívül összetett és árnyalt, és nincsenek egyszerű válaszok a felvetett kérdésekre. A naplóval kapcsolatos különböző nézőpontok megértése és tiszteletben tartása elengedhetetlen ahhoz, hogy teljes mértékben megértsük a holokauszt örökségét és Anne Frank történetének jelentőségét.

Cynthia Ozick Kié Anne Frank? (1997. szeptember 28.) írásának a ChatGPT 2024-05-20 készített kivonata

A fenti szöveg Anne Frank naplójának történetéről, értelmezéséről és irodalmi örökségéről szól. Anne Frank naplója, amely a második világháború alatti rejtekhelyén készült, az egyik legismertebb holokauszt-dokumentummá vált. Azonban a szöveg elemzése során felmerülnek különböző nézőpontok és viták a napló valódi természetéről és annak utóéletéről.

A napló egy tizenéves lány személyes feljegyzéseiből áll, amelyek bemutatják a mindennapokat, a félelmeket, a reményeket és a vágyakat a rejtekhelyen töltött időszak alatt. Anne Frank tudatosan dolgozott a napló szövegén, remélve, hogy egyszer publikálásra kerülhet. A naplóban megjelenik az irodalmi tehetsége és a történelmi helyzet súlyosságának megértése.

Azonban a napló utóélete és interpretációja bonyolult és ellentmondásos. Otto Frank, Anne apja, a napló szerkesztésével és publikálásával is foglalkozott, amely során bizonyos részeket kihagyott vagy módosított, hogy elérje a szélesebb közönség számára történő megértést és elfogadást. Ez a szerkesztési folyamat felveti a kérdést, hogy mennyiben maradt meg a napló eredeti, autentikus formájában.

A napló színpadi adaptációja, különösen a Broadway-n, tovább fokozta a vitákat. Meyer Levin drámaíró eredetileg szerette volna színpadra vinni a naplót, de végül a Hackettek adaptációja vált híressé. Az adaptációk során a történet egyes elemei enyhültek, hogy a közönség könnyebben befogadhassa, és ezáltal a napló eredeti, nyers valósága elveszett.

A kritikusok, köztük Hannah Arendt és Bruno Bettelheim, arra hívták fel a figyelmet, hogy az adaptációk és a publikációk hajlamosak voltak a napló univerzális üzenetét előtérbe helyezni, miközben elhomályosították a konkrét történelmi eseményeket és az üldözés részleteit. A napló így részben elvesztette eredeti élességét és tragikus erejét.

Összességében Anne Frank naplója egy olyan mű, amely egyszerre irodalmi remekmű és történelmi dokumentum, de utóéletének kezelése számos etikai és interpretációs kérdést vet fel. A napló népszerűsége és adaptációi révén egy egyetemes szimbólummá vált, de ezzel együtt a történet egyes részeinek elvesztése és átalakítása is együtt járt.

Zsolt Béla *Kilenc koffer* című művének összefoglalója: (2024-06-18) ChatGPT-vel

Zsolt Béla *Kilenc koffer* című művében a szerző a II. világháború és az azt követő évek magyarországi eseményeit, illetve személyes élményeit dolgozza fel. Az eredetileg folytatásokban megjelent mű első része 1947 februárjában zárult le, míg a második rész röviddel ezután félbeszakadt, és könyv formájában végül sosem jelent meg.

A könyv részletezi Kasztner Rezső történetét, aki 1648 zsidót mentett meg azzal, hogy Bergen-Belsenbe szállíttatta őket. Zsolt Béla és családja később Svájcba menekült. A szerző célja nem pusztán a szenvedések bemutatása volt, hanem Magyarország történelmi traumáinak ábrázolása, amelyek személyesen is mélyen érintették.

A műben Zsolt Béla a magyar társadalom és politika széthullásáról, a zsidók elleni atrocitásokról, és a háború utáni reményvesztettségről ír. Felidézi, hogy miként szállították el a zsidókat, miközben a parasztok és városiak hogyan reagáltak a helyzetre. A történetben megjelenik a zsidók és keresztények közötti feszültség, valamint a zsidók elhurcolása és az ezt követő kaotikus időszak.

Zsolt Béla emlékezik a gettóban átélt borzalmakra, a nyilas uralom alatt elszenvedett megaláztatásokra, és arra, hogy hogyan próbáltak meg túlélni az emberek. Szó esik a társadalom morális és etikai válságáról, valamint az egyéni sorsok tragédiáiról.

A szerző leírja, hogyan váltak a hétköznapi tárgyak szimbolikus jelentőségűvé a túlélés során, és hogy a zsidó közösség miként élte meg az üldöztetést. A könyv megrázó képet fest a korabeli Magyarországról, amely tele van szenvedéssel, árulással és emberi gyarlósággal.

Zsolt Béla Kilenc koffer c. írásának a Goggle geminivel (2024-06-18) készített kivonata

A befejezetlen regénye, amely Kilenc koffer Zsolt Béla a szerző ukrajnai munkaszolgálatos élményeit, a nagyváradi gettóba való deportálását és a svájci menekülését meséli el.expand_more A mű 1946-ban folytatásokban kezdett megjelenni a Haladás című lapban, de a kiadó anyagi gondjai miatt sosem fejeződött be.

A regény főszereplője maga a szerző, aki a történet elején kénytelen elhagyni otthonát a zsidótörvények miatt. Ukrajnába deportálják, ahol embertelen körülmények között kell dolgoznia. Miután hazatér Magyarországra, a nagyváradi gettóba kerül, ahonnan 1944-ben Bergen-Belsenbe szállítják. A táborból 1945-ben szabadul ki, és Svájcba menekül.exclamation

A Kilenc koffer nem csupán a szenvedés krónikája, hanem a magyar társadalom kritikája is a háború előtti és alatti időszakban. Zsolt Béla bemutatja a zsidóellenes üldözés borzalmait, de ugyanakkor kíméletlenül leleplezi a magyar társadalomban uralkodó antiszemitizmust, gyávaságot és kollaborálást is.

A regény stílusa nyers és realista, tele van megrázó leírásokkal és keserű reflexiókkal. Zsolt Béla őszintén vall önmagáról és a vele történtekről, nem fél szembenézni a múlt sötét oldalával.

A Kilenc koffer fontos dokumentum a magyar holokauszt történetéből, és egyben irodalmi remekmű is. Zsolt Béla regénye ma is aktuális, és arra int bennünket, hogy soha ne felejtsük el a múlt borzalmait, és harcoljunk az intolerancia és a gyűlölet ellen.

A szövegben kiemelt fontosabb pontok:

A regény a szerző ukrajnai munkaszolgálatos élményeit, a nagyváradi gettóba való deportálását és a svájci menekülését meséli el.
Zsolt Béla nem csupán a szenvedést írja le, hanem bírálja is a magyar társadalmat a háború előtti és alatti időszakban.
A regény stílusa nyers és realista, tele van megrázó leírásokkal és keserű reflexiókkal.

A Kilenc koffer fontos dokumentum a magyar holokauszt történetéből, és egyben irodalmi remekmű is.

További gondolatok:

A regény címe, a Kilenc koffer, szimbolikus jelentéssel bír.expand_more A kofferek a szerző elveszített múltját, identitását és otthonát jelképezik.
Zsolt Béla regénye arra tanít bennünket, hogy a múlt borzalmait nem szabad elfelejteni, és harcolni kell az intolerancia és a gyűlölet ellen.
A Kilenc koffer ma is aktuális olvasmány, és elolvasása mindenkinek ajánlott, aki érdeklődik a holokauszt története és a magyar társadalom múltja iránt.

Idővonalak

	Zsidók száma 1941.	**Zsidó halottak száma 1941-45.**	**Háború kezdete/ vége**	**Németek bevonulása**	**Népbírásk odás/ Bijzonder gerechtshof** Kezdete/Vége	**Gyanúsítot tak száma/ Bíróság elött-vádlott**	**Elítéltek száma/ Börtön**	**Halálbünte tés és végrehajto tt ítéletek száma**
Magyar-ország	825.000/ 9.316.000 (8.85%)	550-600.000 (beleértve az É-e is)	1941.06.27. - 1945.04.04.	1944.03.19.	1945.02.03. - 1951.04.01.	90.000/ 59.429	26.997	477/189
Észak-erdély	165.000/ 2.000.000 (8.25%)	125.000				**Románia** 544 Tribunalul Poporului din Transilvania de Nord	**Románia** 481	**Románia** 100
Hollandia	140.000/ 9.129.000 (1.53%)	100.000	1940.05.10. - 1945.05.07.	1940.05.10. - 1945.05.07.	1945.07.24. - 1948.07.01.	300.000 / 65.000	120.000	145/34

Második bécsi döntés 1940.08.30. (Nagyvárad, Horthy Miklós 1940. szeptember 7.)
Moscow Declaration on atrocities (1 November 1943)
On 1 November 1943, Franklin D. Roosevelt, US President, Winston Churchill, British Prime Minister, and Joseph Stalin, Soviet leader, issue a joint declaration denouncing the war crimes perpetrated by the Nazis
Nürnbergi per 1945. november 20. - 1946. október 1.

	Születés ideje helye	Napló	Tábor/ok	Halál ideje helye
Anne Frank	1929. 06. 12. Frankfurt am Main	1942.06.14. – 1944.08.01.	Westerbork Auschwitz, Birkenau Bergen-Belsen	1945. március Bergen-Belsen tífusz
Heyman Éva	1931.02.13. Nagyvárad	1944.02.13. - 1944.05.30.	Auschwitz	1944. október 17. Auschwitz
Harsányi Zimra	1924.vagy 1929.06.29. Dés	1944 nyara 1945.05.06.	Auschwitz, Plaszów, Gross-Rosen Kratzkau	Párizs 2010.03.31.

Név	**Születés dátum helye**	**Könyv**	**Fordítás héber Könyv**	**Fordítás angol Könyv**	**Fordítás román Könyv**	**Fordítás francia/olasz_ Könyv**	**Film**
Heyman Éva	1931.02.13 . Nagyvárad	Zsolt Ágnes: Éva lányom. Napló 1947-ben Új Idők Irodalmi Intézet/Singer és Wolfner 2011 21. század kiadó	Yomanah shel Evah Hayman 1964 Yad Vashem	Diary of Éva Heyman. 1974 Yad Vashem Jerusalem, . 1988, Shapolsky Publishers, New York	Eva Heyman Am trăit atât de puţin 1991	Éva Heyman J'ai vécu si peu 2013 Io voglio vivere. Il diario di Éva Heyman 2017	Jeles András Senkiföldje 1993, játékfilm, 35mm, 105 perc Facebook Éva Heyman, the other Anne Frank, 2017 instagram.com/eva.stories, 2019
Szülők		**Lakás**		**Színház**	**Szobor**		
Heyman Béla Rácz (Heyman) Zsolt Ágnes 1912.12.12. 1951.08.03. Zsolt Béla 1895.01.08. 1949.02.06.		Szacsvay utca - str. Cuza Vodă.		Piros bicikli 2006 Kolibri Pince Eva Heyman Oradea Ioana Maria Repciuc 2021.11.21.	Váradon 2015		

Név	**Születés dátum helye**	**Könyv**	**Film**	**Színház**	**Fordítás magyar Könyv**	**Fordítás román Könyv**	**Marga/ Harsányi Zimra**
Frank Anneliese Marie	1929. júni us 12. Frankfurt am Main	Het Achterhuis **1947** 3036 példány **Német**	**1959**.0318. New York George Stevens **Magyarorsz.**	**1955**. Broadway **Budapest** 1957.10. 19 (vagy 31.)	**1958**. Anne Frank naplója (A hátsó	**1959.** Jurnalului Annei Frank Editura	**1959.** január 9. "Anne Frank könyve" gyerekes apróság,

		1950	**1965**.04.08 **Romániá** **1964.** januárjában muttaták be	**Románia** jiddis:Teatrul Evreiesc de Stat - București 1957.04. 01. magyarul Szatmár 1958.10.30. Bukarest (október 21 németül Szeben 1960.12.22.	traktus) Európa Könyvkiadó (Az 1954-es alapján Contact Amsterdam)	Tineretului București	látni fogjátok a "én naplómat"könyvemet, amin most dolgozom!!"
		Hervay Gizella:	AnnaFrankról	(1964. március 10.),	Filmkritika helyett		